

ΒΑΣΙΛΗ ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ
Dpt. of Business Studies
University of Edinburgh

ΚΥΚΛΙΚΕΣ ΔΙΑΚΥΜΑΝΣΕΙΣ
ΣΤΗ ΔΙΑΡΘΡΩΣΗ ΤΩΝ ΩΡΟΜΙΣΘΩΝ

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ, 1966 - 1971

Σ' αυτό το άρθρο εξετάζουμε την κυκλική συμπεριφορά της διάρθρωσης των όρομισθών σε 19 κλάδους της 'Ιταλικής βιομηχανίας για την περίοδο 1966 - 1971 και παράλληλα προσπαθούμε να απομονώσουμε τους παράγοντες που επιδρούν πάνω στις αλλαγές αυτής της διάρθρωσης. 'Ιδιαίτερη σημασία δίνεται επίσης στα γεγονότα των τελευταίων μηνών του 1969 στην 'Ιταλία, περίοδος που έμεινε γνωστή σαν το «καυτό φθινόπωρο».

Στην ανάλυσή μας χρησιμοποιούμε τον συντελεστή μεταβλητικότητας του Karl Pearson σαν τον δείκτη που μετράει την διασπορά της διάρθρωσης των όρομισθών και που τον κατασκευάζουμε ως εξής: Για κάθε τριμηνία (24 τιμές συνολικά) υπολογίζουμε τον αριθμητικό μέσο και τη μέση απόκλιση τετραγώνου των όρομισθών για τους 19 βιομηχανικούς κλάδους. 'Ο λόγος της μέσης απόκλισης τετραγώνου προς τον αριθμητικό μέσο μας δίνει τον συντε-

λεστή μεταβλητικότητας $CV = \frac{s}{\bar{x}}$ ¹.

*Έχει υποστηριχθή (Reder 1955, Wachter 1973) ότι κατά τη διάρκεια της άνοδικής φάσης του κύκλου όπου η ζήτηση για έργατικά χέρια μεγαλώνει, οι βιομηχανικοί κλάδοι που πληρώνουν χαμηλούς όρομισθούς αναγκάζονται να τους αυξήσουν για να διατηρήσουν τους εργάτες τους και για να μπορέσουν να προσλάβουν νέους εργάτες. Αυτό έχει για αποτέλεσμα ένα στένεμα στη διάρθρωση των όρομισθών, δηλ. η τιμή του συντελεστή μεταβλητικότητας μικραίνει. Τό αντίθετο συμβαίνει στην καθοδική φάση του κύκλου, όπου η ζήτηση για έργατικά χέρια πέφτει, δηλ. η διάρθρωση διευρύνεται. [Στην έρευνά μας χρησιμοποιούμε το ποσοστό άνεργίας (U) σαν τη μεταβλητή που αντανακλά τη συμπεριφορά του οικονομικού κύκλου. 'Επίσης μεταχειριζόμαστε όχι μόνον το ρυθμό αλλαγής του τιμαριθμού (P) αλλά και το τετράγωνο του ρυθμού αλλαγής του τιμαριθμού (P²) σαν μεταβλητή που καθρεφτίζει τη διαφορική ταχύτητα προσαρμογής των όρομισθών των βιομηχανικών κλάδων στις πληθωριστικές πιέσεις. Οι Bronfenbrenner και Holzman (1965) υποστηρίζουν σχετικά ότι οι κλάδοι όπου οι μισθοί είναι ψηλοί αντιδρούν πιο γρήγορα σε μικρούς ρυθμούς πληθωρισμού και πιο γρήγορα σε ψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού απ' ό,τι οι κλάδοι όπου οι μισθοί είναι χαμηλοί. Τέλος, χρησιμοποιούμε τη μεταβλητή «χρόνος» (t). 'Ο Wachter (1974) υποστηρίζει ότι η χρονική τάση αναπαριστά μακροχρόνιες αλλαγές στους μη ανταγωνιστικούς

1. Κύττα 'Αθανασιάδη (1964, σ. 157).

παράγοντες (π.χ. βαθμός συνδικαλιστικής οργάνωσης των εργατών, συγκέντρωση στη βιομηχανία). Στην περίπτωση μας τέτοια έρμηνεία δέν μπορεί βέβαια νά δοθῆ, μιὰ και ἡ περίοδος πού εξετάζουμε εἶναι πολύ μικρή γιά νά ἔχουν πραγματοποιηθῆ βαθειές διαρθρωτικές ἀλλαγές τέτοιου εἴδους².

Πειραματιστήκαμε μέ διάφορες μορφές παλινδρόμησης και τελικά καταλήξαμε στην πιδ κάτω ἐξίσωση πού ὑπολογίσαμε μέ τῆ μέθοδο τῶν «κατανεμημένων ὑστερήσεων» τῆς Almon (1965)³:

$$CV = a + \sum b_i \dot{P}_{t-i} + \sum c_i \dot{P}^2_{t-i} + \sum d_i U_{t-i} + eQ_2 + fQ_3 + gQ_4 + ht$$

$$\delta\text{που } \dot{P} = \frac{P_t - P_{t-i}}{P_{t-i}}$$

Q_2, Q_3, Q_4 : τριμηνιαῖες ψευτομεταβλητές

Παρουσιάζουμε τὰ ἀποτελέσματα τῆς παλινδρόμησης στὸν Πίνακα 1.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

1η ἐξίσωση⁴

Υστέρηση	\dot{P}		\dot{P}^2		U	
	Συντελεστής	Τιμή t	Συντελεστής	Τιμή t	Συντελεστής	Τιμή t
0	-4.635	2.47*	536.3	4.26*	-.009	.95
1	-3.326	1.63	338.3	2.34	-.023	2.48*
2	-6.411	2.93*	487.2	3.59*	-.023	2.12
3	-5.978	2.56*	197.6	1.54	-.018	1.50
Αθροισμα	-20.350		1,559.4		-.073	
Σταθερά	Q_2	Q_3	Q_4	t		
.564*	.028	.038	.026	-.005*		
(5.09)	(2.06)	(2.25)	(1.64)	(3.01)		
$R^2 = .892 = \bar{R}^2 = .645$					DW = 1.36	

* σημαίνει ὅτι ὁ συντελεστής εἶναι σημαντικός σέ διάστημα ἐμπιστοσύνης 5 %. Τὸ ἐπίπεδο σημαντικότητας εἶναι 2.37.

2. Ὁ Wachter (1974) ἐξετάζει τὴν περίοδο 1947 - 1971.

3. Γιά μιὰ καλή ἐξήγηση τῆς μεθόδου κῦττα Kmenta (1971, σσ. 492-5) και Johnston (1972, σσ. 294-98).

4. Ὁ ὑπολογισμός τῆς 1ης ἐξίσωσης βασίστηκε σέ πολυνώμιο 3ου βαθμοῦ, ἐνῶ τῆς 2ης ἐξίσωσης σέ πολυνώμιο 2ου βαθμοῦ.

2η εξίσωση

Ύστερηση	\dot{P}		\dot{P}^2		U	
	Συντελεστής	Τιμή t	Συντελεστής	Τιμή t	Συντελεστής	Τιμή t
0	-3.973	2.36*	485.0	4.17*	-.008	.85
1	-4.630	2.88*	474.9	3.96*	-.023	2.92*
2	-5.682	3.02*	404.6	3.26*	-.027	3.02*
3	-7.131	3.19*	274.0	2.25*	-.021	1.81
*Άθροισμα	-21.416		1,638.5		-.079	
Σταθερά	Q_3	Q_3	Q_4	t		
.588*	.028	.045*	.030	-.006		
(5.30)	(2.17)	(2.91)	(1.91)	(3.87)		
$R^2 = .843 = \bar{R}^2 = .639$				DW = 2.07		

* σημαίνει ότι ο συντελεστής είναι σημαντικός σε διάστημα εμπιστοσύνης 5%. Το επίπεδο σημαντικότητας είναι 2.23.

Όπως φαίνεται, οι συντελεστές των μεταβλητών \dot{P} και \dot{P}^2 είναι στις περισσότερες περιπτώσεις στατιστικά σημαντικοί, ενώ οι συντελεστές της άνεργίας (U) παρουσιάζονται σαν σημαντικοί σε λιγότερες περιπτώσεις. Το πρόσημο των συντελεστών της τελευταίας μεταβλητής δείχνει ότι όταν η άνεργια μεγαλώνει, η διάρθρωση των ώρομισθών στενεύει⁵. Αυτό βέβαια είναι το αντίθετο απ' ό,τι κανείς θα περίμενε σύμφωνα με ό,τι είπαμε πιο πάνω. Πιο ειδικά, το αρνητικό πρόσημο σημαίνει ότι όταν η άνεργια μεγαλώνει, α) οι κλάδοι που κανονικά πληρώνουν ψηλούς ώρομισθούς (ομάδα Α) προσφέρουν χαμηλότερους, ή β) οι κλάδοι που κανονικά πληρώνουν χαμηλούς ώρομισθούς (ομάδα Β) προσφέρουν ψηλότερους, ή γ) οι ρυθμοί αύξησης (μείωσης) των ώρομισθών στην ομάδα Α είναι μικρότεροι (μεγαλύτεροι) από εκείνους των κλάδων της ομάδας Β.

Η συνδυασμένη επίδραση των μεταβλητών \dot{P} και \dot{P}^2 φανερώνει ότι πάνω από 1.3% τριμηνιαία αύξηση του τιμαρίθμου, ή διάρθρωση των ώρομισθών διευρύνεται και αυτό είναι επίσης αντίθετο με τα αποτελέσματα του Wachter (1970), όπου υπάρχει μια αρνητική σχέση μεταξύ διακλαδικής διασποράς των ώρομισθών και ψηλών ρυθμών πληθωρισμού⁶.

Αν κυττάξουμε τώρα στην προσαρμογή των ύστερήσεων, συμπεραίνουμε

5. Λεπτομερή εξήγηση αυτού του φαινομένου παρουσιάζουμε στο "Relative wage earnings determination at the industry level of the Italian manufacturing sector" (Ph. D. thesis, University of Edinburgh).

6. Ένα σημείο που πρέπει να τονίσουμε είναι ότι το «κατώφλι» 1.3 % σχετίζεται απόλυτα με το εδρος των τιμών της μεταβλητής P στο δείγμα μας.

δτι, ιδιαίτερα στην 2η εξέλιση όπου περισσότεροι συντελεστές είναι στατιστικά σημαντικοί, το μεγαλύτερο μέρος τής προσαρμογής του \dot{P} είναι συγκεντρωμένο στις δύο πρώτες περιόδους, ενώ το αντίθετο συμβαίνει με τη μεταβλητή \dot{P}^2 .

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Συνδυασμένο αποτέλεσμα των \dot{P} και \dot{P}^2 (εξίσωση 2)

Υστέρηση	$\dot{P} = 1 \%$			Συνδυασμένο αποτέλεσμα
	Αποτέλεσμα τής \dot{P}		Αποτέλεσμα τής \dot{P}^2	
0	— .0397	<	.0485	Θετικό
1	— .0463	<	.0475	Θετικό
2	— .0568	>	.0405	Άρνητικό
3	— .0713	>	.0274	Άρνητικό

Υστέρηση	$\dot{P} = 2 \%$			Συνδυασμένο αποτέλεσμα
	Αποτέλεσμα τής \dot{P}		Αποτέλεσμα τής \dot{P}^2	
0	— .0795	<	.1940	Θετικό
1	— .0926	<	.1900	Θετικό
2	— .1136	<	.1618	Θετικό
3	— .1426	>	.1096	Άρνητικό

Από τα αποτελέσματα του πίνακα 2 βλέπουμε ότι όσο ο τριμηνιαίος ρυθμός αύξησης του τιμαριθμού αυξάνει, το συνδυασμένο αποτέλεσμα των δυο μεταβλητών γίνεται και πιο πολύ θετικό, κι αυτό έχει για συνέπεια τη διεύρυνση τής διάρθρωσης των ώρομισθών. Μπορούμε να ερμηνεύσουμε αυτό το αποτέλεσμα ως εξής: εργάτες που έχουν ψηλούς ώρομισθούς δεν αντιδρούν τόσο πολύ σε χαμηλούς ρυθμούς πληθωρισμού όσο οι εργάτες που έχουν χαμηλούς ώρομισθούς και που αισθάνονται περισσότερο τις πληθωριστικές πιέσεις. Έτσι η διάρθρωση στενεύει. Αντίθετα, για ψηλούς ρυθμούς πληθωρισμού οι εργάτες που έχουν ψηλούς ώρομισθούς ζητούν αυξήσεις κι επειδή συνήθως οι κλάδοι τής ομάδας Α έχουν τη δυνατότητα παροχής μεγαλύτερων αυξήσεων ή διάρθρωση διευρύνεται.

Τò φαινόμενο που ερμηνέψαμε πιο πάνω μπορεί επίσης να εξηγηθῆ αν αναφερθούμε στη λειτουργία τής τιμαριθμικής ρήτρας που ἡ χρήση της στην Ἰταλία είναι πλατιά διαδομένη. Οποτεδήποτε ο μηχανισμός τής τιμαριθμικής ρήτρας μπαίνει σε ἐνέργεια εφαρμόζονταν (στην περίοδο που εξετάζουμε) διαφορικές αυξήσεις σύμφωνα με τὴν ἡλικία, φύλο, περιοχή κι ειδικότητα. Αυτό σημαίνει ότι π.χ. ἕνας ειδικευμένος ἐργάτης 21 χρονῶν που δουλεύει σε ἕνα ἐργοστάσιο τής Ζώνης Α (Βόρεια Ἰταλία, Τοσκάνη κι οἱ ἐπαρχίες Ρώμης, Νάπολης καὶ Παλέρμου) ἀποζημιώνεται για μιὰ αύξηση τῶν τιμῶν περισσό-

τερο από μια εργάτρια *ceteris paribus*, ή από έναν εργάτη 20 χρονών *ceteris paribus* κ.ο.κ. (Poncet 1957, σ. 838 και *Aggiornamenti Sociali*, Φεβρουάριος 1957, σ. 125). 'Αλλά πρέπει επίσης να σημειώσουμε ότι «το σύστημα λειτουργεί έτσι πού οι αποδοχές πάνω από τον μέσο όρο χάνουν μέρος της αγοραστικής τους δύναμης, ενώ οι αποδοχές κάτω από τον μέσο όρο κερδίζουν σε αγοραστική δύναμη» (Edelman and Fleming 1965, σ. 33)· κι αυτό συμβαίνει επειδή ο μηχανισμός της τιμαριθμικής ρήτρας βασίζεται σε μέσους μισθούς (Vannutelli 1959, σ. 185). Με άλλα λόγια, τα αποτελέσματα μας δείχνουν ότι το καθαρό αποτέλεσμα από την επενέργεια των «διαφορικών αποζημιώσεων» και του «μέσου μισθού» ευνουεί όσους εργάζονται στους κλάδους της ομάδας Α. Αυτό βέβαια το περιμένει κανείς αν κυττάξη τους πίνακες 3 και 4, όπου φαίνεται καθαρά ότι τα ποσοστά των εργατριών και όσων είναι κάτω από 18 χρόνια είναι μεγαλύτερα στους κλάδους της ομάδας Β. Τέλος, ή γεωγραφική κατανομή των εργοστασίων ευνουεί τους εργάτες της ομάδας Α, μια και τα περισσότερα εργοστάσια αυτής της ομάδας βρίσκονται στη Βόρεια 'Ιταλία (Hildebrand 1965, σ. 295).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ποσοστό συμμετοχής γυναικών σε βιομηχανικούς κλάδους
(1970, 3η τριμηρία)

Όμάδα Α	%	Όμάδα Β	%
Χημικές	22	Ρούχα	86
Ήλεκτρ. εξοπλισμού	40	Έπιπλα	21
Μέταλλα	3	Γιούτα κτλ.	80
Χαρτί	31	Παπούτσια	54
Πετρέλαιο	1	Δέρμα	47
Μηχανήματα ακριβείας	28	Ξύλο	26
Λάστιχο	25	Μη μεταλ. όρυκτά	15
Συνθ. ίνες	25	Μετάξι κτλ.	64
Καπνός	69	Μαλλί	50
Μεταφορικά μέσα	7		

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ποσοστό συμμετοχής εργατών ηλικίας 18 — σε βιομηχανικούς κλάδους
(1970, 3η τριμηρία)

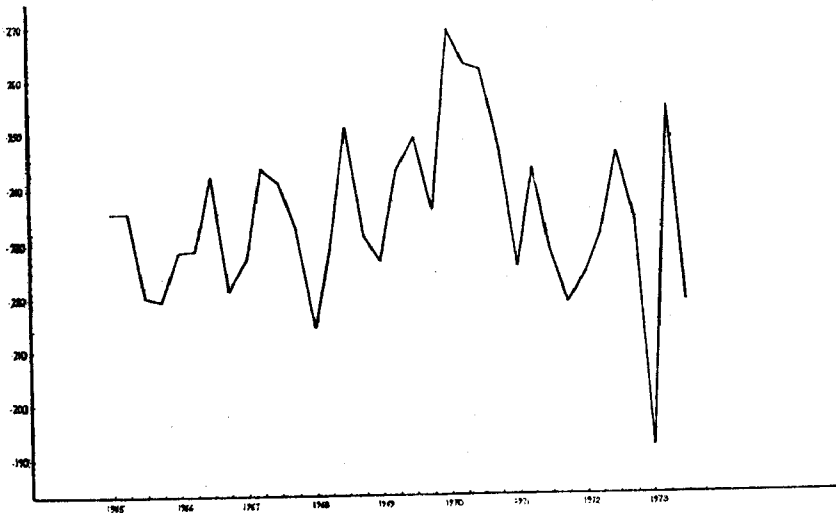
Όμάδα Α	%	Όμάδα Β	%
Χημικές	.9	Ρούχα	11.4
Ήλεκτρ. εξοπλισμού	3.7	Έπιπλα	6.3
Μέταλλα	.8	Γιούτα κτλ.	10.4
Χαρτί	3.0	Παπούτσια	8.5
Πετρέλαιο	...	Δέρμα	6.8
Μηχανήματα ακριβείας	3.8	Ξύλο	5.3
Λάστιχο	1.4	Μη μεταλ. όρυκτά	2.2
Συνθ. ίνες	.6	Μετάξι κτλ.	6.5
Καπνός	...	Μαλλί	4.0
Μεταφορικά μέσα	1.2		

Τò ... σημαίνει ότι τα ποσοστά είναι άσημαντα.

Π η γ ή : *Statistiche del Lavoro*, 3η τριμηρία 1970, σσ. 6 - 7.

Σχετικά με τις υστερήσεις της μεταβλητής της άνεργίας βλέπουμε στον πίνακα 1 ότι περίπου $2/3$ της προσαρμογής γίνονται μεταξύ της 2ης και 3ης τριμηνίας⁷.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ I
Συντελεστής μεταβλητικότητας (CV)

Το διάγραμμα I μᾶς δείχνει καθαρά ότι ως τὸ τέλος τοῦ 1969 ὑπῆρξε μιὰ μικρὴ ἀνοδικὴ τάση στὸ συντελεστὴ μεταβλητικότητας καὶ τὴν πρώτη τριμηνία τοῦ 1970 ὁ συντελεστὴς φθάνει στὸ ψηλότερο σημεῖο του ἀπ' ὅπου κατεβαίνει λίγο στὴ 2η καὶ 3η τριμηνία τοῦ ἴδιου χρόνου.

Μιὰ ἐξήγηση ἀπαιτεῖται: Τὸ «καυτὸ φθινόπωρο» τοῦ 1969 ὑπῆρξε σταθμὸς στὴν ἰταλικὴ πολιτικὴ ζωὴ. Θᾶταν ἰδιαίτερα ἀνώφελο νὰ προσπαθῆση κανεὶς νὰ ἐφαρμόσῃ τὰ συνηθισμένα ἐργαλεῖα τοῦ οἰκονομολόγου γιὰ νὰ ἐρμηνεύσῃ τοὺς ἐργατικὸς ἀγῶνες ἐκείνης τῆς περιόδου⁸. Στὴν πραγματικότητα τὰ γεγονότα ὀφείλονταν στὴ βαθειὰ ριζωμένη κοινωνικὴ κρίση καὶ πού ἐκφραζόταν σὰν μιὰ γενικευμένη κατάρρευση τῆς ἐμπιστοσύνης ἀπέναντι στοὺς θεσμούς (Salvati 1972, σσ. 18 - 19, Guigni 1971, σ. 308).

Ἡ Podbielski μὲ σαφήνεια τὴν περιγράφει: «Ὑπῆρχαν οἱ αὐξανόμενες ἀπογοητεύσεις πλατιῶν τμημάτων τοῦ ἐργατικοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ τὶς συνθήκες ζωῆς πού ὀλοένα χειροτέρευαν καὶ πού ψηλότερα εἰσοδήματα δὲν μπορούσαν νὰ καλύψουν· ὑπῆρχε ἡ ἀνυπομονησία κι ἡ ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης μὲ τὶς ἀρχές

7. Οἱ υστερήσεις εἶναι στὴν πραγματικότητα ἀκόμα πιὸ μεγάλες, ἐπειδὴ οἱ ὠρομισθοὶ ἀναφέρονται στὸ τέλος κάθε τριμηνίας, ἐνῶ τὸ \dot{P} στὴν ἀρχὴ καὶ ἡ καταμέτρηση τοῦ U γίνεται τὶς πρῶτες τρεῖς ἐβδομάδες κάθε τριμηνίας.

8. Γιὰ μιὰ «οἰκονομολογικὴ» ἐρμηνεία κῦττα Brunner et al, 1973, σσ. 333, 352.

για ύποσχέσεις που δεν κρατήθηκαν, ενώ η πολιτική αστάθεια, έλλειψη συνέχειας, και θεσμικές και διοικητικές αδυναμίες ανέβραλαν επείγουσες μεταρρυθμίσεις και έκαναν την κρατική μηχανή να παίρνει μέτρα με διστακτικότητα» (Podbielski 1974, σ. 40). Έφθασε μια στιγμή που ο κοινωνικός αναβρασμός έφθασε στο κατακόρυφο ξεσπώντας το φθινόπωρο του 1969, όταν πολλές συμβάσεις έληγαν κι έπρεπε να ανανεωθούν⁹. Όπως θα περίμενε κανείς, οι νέες συμβάσεις πρόβλεπαν μεγάλες μισθολογικές αυξήσεις.

Οι εξηγήσεις που δόθηκαν από όλες τις πλευρές για τις ψηλές αυξήσεις συγκλίνουν στα εξής: α) στο φόβο των εργατοπατέρων ότι θα ξεπεραστούν από άριστερες έξωκοινοβουλευτικές οργανώσεις κι έτσι θα χάνονταν τον έλεγχο που είχαν πάνω στους εργάτες¹⁰ και β) την προθυμία των εργοδοτών — βασικά των μεγάλων μονάδων — να δώσουν «γενναιόδωρες» αυξήσεις μισθών για να διατηρήσουν ανέπαφη την «καλή υπόληψη» των συνδικάτων¹¹ (Sylos - Labini 1974, σ. 99, Ulman and Flanagan 1971, σσ. 213 - 14, Murray, 1972). Άλλα δεν ήταν όλοι οι εργοδότες ένθουσιασμένοι με την ιδέα «γενναιόδωρων» αυξήσεων στους μισθούς. Οι μικροί εργοδότες παραπονέθηκαν ιδιαίτερα για τις δυσκολίες που θα συναντούσαν από αυτές τις ψηλές μισθολογικές αυξήσεις. Οι μεγάλες μονάδες αντίθετα μπορούσαν σχετικά πύδ εύκολα να αντιμετωπίσουν τδ ψηλότερο κόστος με τδ να άνεβάσουν τήν παραγωγικότητα, να αυξήσουν τήν παραγωγή και να κερδίσουν ένα μεγαλύτερο μέρος τής αγοράς.

Ψηλότεροι μισθοί, από τήν άλλη μεριά, έξασφάλιζαν έπαρκή προσφορά «άφοσιωμένης» εργασίας σέ όλες τις ειδικότητες αλλά κι ιδιαίτερα πολιτική

9. Για τις άκριβεις ήμερομηνίες τής διάρκειας τών συμβάσεων κύττα Guidi et al 1973, σσ. 118-19 and *Rassegna di Statistiche del Lavoro*, διάφορα τεύχη. Κύττα επίσης Allen και Stevenson, 1974, σ. 65.

10. Αυτό επίσης εξηγεί πρώτα, γιατί τὰ εργατικά συνδικάτα άποφάσισαν να άρχίσουν τήν έπίθεσή τους για άνανέωση τών συμβάσεων τρεις μήνες πριν αυτές λήξουν και δεύτερο, γιατί τὰ τρία μεγάλα συνδικάτα (CGIL — Κομμουνιστές και Σοσιαλιστές, CISL — Χριστιανοδημοκράτες και UIL — Σοσιαλδημοκράτες και Ρεπουμπλικάνοι) συνεργάστηκαν στενά μεταξύ τους.

11. Αυτό βέβαια δεν περιορίζεται μόνο στην περίοδο του «καυτού φθινόπωρου» π.χ.: «Με αυτές τις παραχωρήσεις (βελτιώσεις στις άποζημιώσεις άπολύσεων, αυξήσεις στα οικογενειακά έπιδόματα και μισθούς) ό Σινιόρ Άνέλλι στην πραγματικότητα βοήθησε τους εργατοπατέρες να διατηρήσουν τήν άφοσίωση τών εργατών» (Earle, 1975, σ. 11) και «Για πολλά χρόνια όί Ίταλοί βιομήχανοι, μικροί και μεγάλοι, είναι γνωστό ότι έρχόντουσαν σέ προσωπικές συμφωνίες με τους ντόπιους κομμουνιστές για να έξασφαλίσουν μια κάποια ειρήνη στις έπιχειρήσεις τους κι ότι χρηματοδοτούσαν τδ Κόμμα στα κρυφά για να καλυφθούν άν ποτέ όί κομμουνιστές έπαιρναν τήν έξουσία. Άπό τήν άλλη μεριά τδ Κ. Κ. δεν άρνήθηκε αυτό του είδους τή συνεργασία και βοήθεια. Στην περιοχή τής Μπολώνια, τή μεγαλύτερη πόλη στη Δύση που κυβερνιέται από κομμουνιστές, μερικοί ιδιοκτήτες μεσαίου μεγέθους βιομηχανικών μονάδων έγιναν μέλη του κόμματος» (Hofmann, 1973, σ. 2).

εὐελιξία. Ἐπίσης οἱ μεγάλες μονάδες εἶχαν περισσότερα νὰ χάσουν ἀπὸ ἓνα διαρκῆ ἀναβρασμό: κερδοφόρες ἀγορές στὸ ἐξωτερικὸ καὶ ὁ ἀκριβὸς ἐξοπλισμὸς καὶ μηχανήματα θὰ ἔμεναν ἀχρησιμοποίητα.

Ἄν καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ «καυτοῦ φθινόπωρου» ὑπῆρξε μιὰ κίνηση γιὰ ἰσόποσες ἀυξήσεις σὲ ὅλους τοὺς κλάδους, τελικὰ οἱ συμβάσεις ὑπογράφτηκαν ξεχωριστὰ γιὰ κάθε κλάδο, κι αὐτὸ ὠδήγησε στὸν κατακερματισμὸ τῆς δύναμης τῆς ἐργατικῆς τάξης στὰ τελευταῖα στάδια τῆς πάλης. Οἱ νέες συμβάσεις ποὺ ὑπογράφτηκαν πρῶτα ἦταν μὲ τοὺς πιὸ συγκεντρωμένους ἀπὸ ἔποψη ἔντασης κεφαλαίου κλάδους - κλειδιά¹². Οἱ πιὸ τεχνολογικὰ καθυστερημένοι καὶ σχεδὸν στάσιμης παραγωγῆς τομεῖς, ποὺ προσπαθοῦσαν νὰ περάσουν μιὰ σκληρὴ γραμμὴ, ἄρχισαν νὰ πιέζονται γιὰ νὰ ἀκολουθήσουν τοὺς προχωρημένους κλάδους στὶς ἀυξήσεις μισθῶν. Αὐτὸ θὰ ἐξασφάλιζε τὴν ἡσυχία καὶ τάξη στὶς ἐργατικὲς δυνάμεις ὅλων τῶν κλάδων καὶ πράγματι αὐτὸ ἦταν ποὺ ἔγινε τελικὰ. Μὲ ἄλλα λόγια, ἐργάτες κλάδων τῆς ομάδας Α (π.χ. χημικὴ βιομηχανία, μεταλλουργικὴ βιομηχανία καὶ βιομηχανία παραγῶγων πετρελαίου) μπόρεσαν νὰ ἐξασφαλίσουν ψηλὲς ἀυξήσεις πρὶν ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τοὺς τῆς ομάδας Β (π.χ. ὑφαντικὴ βιομηχανία, βιομηχανία ξύλου, βιομηχανία ρούχων) ποὺ ἄργησαν σχετικὰ νὰ ὑπογράψουν τίς νέες συμβάσεις¹³. Ἔτσι ἐξηγεῖται τὸ ὑπερβολικὸ πῆδημα τοῦ συντελεστῆ μεταβλητικότητας τὴν πρώτη τριμηνία τοῦ 1970 καὶ ἡ συνεχῆς του μείωση ποὺ ἀκολούθησε ὡς τὴν πρώτη τριμηνία τοῦ 1971.

12. Ὁ *Horowitz* (1971, σ. 173) ἀποδεικνύει ὅτι οἱ μεγάλοι μεγέθους βιομηχανικὲς μονάδες ἀνήκουν στὴν ομάδα Α. Ἐπίσης, τὸ ὅτι οἱ κλάδοι τῆς ομάδας Α εἶναι πιὸ συγκεντρωμένοι φαίνεται ἀπὸ τὰ στοιχεῖα ποὺ παρουσιάζουν οἱ *Horowitz* (1970, σσ. 467-68), *Boni* καὶ *Gros-Pietro* (1967, σσ. 74-5) καὶ *George* καὶ *Ward* (1975, σ. 22).

13. Ἡ «μεταλλικὴ βιομηχανία» σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς ἐξῆς κλάδους: σίδηρο καὶ ἀτσάλι, ἠλεκτρικὰ μηχανήματα, ναυπηγεῖα, αὐτοκίνητα, γενικὲς μηχανικὲς κατασκευὲς καὶ χυτήρια· ὅλοι αὐτοὶ οἱ κλάδοι εἶναι μέρος τῆς ομάδας Α.

BIBΛIOΓPAΦIA

- Ἀθανασιάδου, Κ. Α.*, Στατιστική, Μέρος πρώτον, Β. Παπαζήσης, Ἀθήναι, 1964.
- Aggiornamenti Sociali, Febbraio 1957. "Scala Mobile dei Salari".
- Allen, K. J. and Stevenson, A. A.*, An Introduction to the Italian Economy, Martin Robertson, London, 1974.
- Almon, S.*, "The Distributed Lag between Capital Appropriations and Expenditures", *Econometrica*, January 1965.
- Boni, M. - Gros-Pietro, G.M.*, La Concentrazione industriale in Italia, Franco Angeli, 1967.
- Bronfenbrenner, M. and Holzman, F.*, "A Survey of Inflation Theory" in *Surveys of Economic Theory*, Vol. I, New York, 1965.
- Brunner, K. et al.*, "Fiscal and Monetary Policies in Moderate Inflation: Case studies of three Countries". *Journal of Money, Credit and Banking*, February 1973.
- Earle, John*, "Hopes for peace in factories after agreement with unions". *The Times*, 11-3-75.
- Edelman, M. and Fleming, R. W.*, The Politics of Wage-Price Decisions. A Fourcountry analysis, Urbana, 1965.
- George, K. D. and Ward, T. S.*, The structure of industry in the EEC: an International comparison, Cambridge University Press, 1975.
- Guidi, Eug. et al.*, Monumento Sindacale e contrattazione collettiva, 1945 - 1974, Franco Angeli, Milano 1972.
- Guigni, Gino*, "Recent Trends in Collective Bargaining in Italy", *International Labour Review*, October 1971.
- Hildebrand, G. H.*, Growth and Structure in the Economy of Modern Industry, Harvard University Press, Cambridge, Mass, 1965.
- Hofmann, Paul*, "Italian Communists seek to curb strikes", *Scotsman*, 20-6-73.
- Horowitz, Ira*, "Employment Concentration in the Common Market: An Entropy Approach", *Journal of the Royal Statistical Society, Series A, Part 3*, 1970.
- Horowitz, Ira*, "An international Comparison of the Intranational Effects of Concentration of Industry Wages, Investment, and Sales" *Journal of Industrial Economics*, April 1971.
- Johnston, J.*, *Econometric Methods*, 2nd Edition, McGraw Hill Co, New York 1972.
- Kmenta, Jan*, *Elements of econometrics*, MacMillan, New York, 1971.
- Murray, Ian*, "Workers' fight - with no winner", *The Times*, 29-12-72.
- Podbielski, G.*, *Italy: Development and Crisis in the Post-War Economy*, Clarendon Press, Oxford, 1974.

Poncet, M. J., "L'échelle mobile des salaires en Italie", *Etudes et Conjecture*, Août 1957.

Rassegna di Statistiche del Lavoro.

Reder, M. W., "The Theory of Occupational Wage Differentials", *American Economic Review*, December 1955.

Salvati, M., "The Impasse of Italian Capitalism", *New Left Review*, November - December 1972.

Sylos-Labini, P., *Trade Unions, Inflation and Productivity*, D. C. Heath Ltd, Great Britain, 1974.

Ulman, L. and Flanagan, R. J., *Wage Restraint: A Study of Incomes Policies in Western Europe*, Univ. of California Press, 1971.

Vannutelli, C., "Topical Aspects and Problems of Italy's Wage Policy", *Review of Economic Conditions in Italy*, March 1959.

Wachter, M. L., "Cyclical variation in the Interindustry Wage Structure", *American Economic Review*, March 1970.

Wachter, M. L., "The Wage Process: An analysis of the Early 1970s", *Brookings Papers on Economic Activity*, 2, 1974.